

Nagyalásonyból is emlékezik a szóra. KOVALOVSKY MIKLÓS szíves levélbeli közlése szerint a szomszédos Nyárádon is járja. Az *iggyvirág* felsorolt adataink bizonyossága szerint tehát a Somló körüli falukban, legalábbis egyelőre csak szűk területen ismeretes.

Kár, hogy a szót a nyelvtörténetből nem lehet kimutatni. Még így sem kétséges azonban, hogy megőrzött, nyilván még a középkorból származó régiséggel van dolgunk. A szó első tagjában előforduló *igy* a 'sanctus, sacer' jelentésű ősmagyar *egy* szóval azonos. Az *egy*, *igykő*, *ügyüfa*, *egyház*, *ünnep* szócsaládjáról kitűnő áttekintést ad BALÁZS JÁNOS (ALingu. VI, 145—72), vizsgálatai között az *iggyvirág* azonban nem szerepel. Az összetartozást nyilván erősíti, hogy a középkori okleveles anyag jelentős része (*ügyüfa*, *Igykő*) szintén Dunántúlnak a Somlóhoz közel eső vidékeiről származik.

A búzavirágnak *iggyvirág* elnevezése föltétlenül összefügg a *virágok vetélkedése* néven emlegetett balladaszerű népdalunk (vö. ECKHARDT SÁNDOR, Az utolsó virágének. Minerva 1930.; leghozzáférhetőbb szövege ORTUTAY GYULA, Magyar népköltészet II, 142) képzetkörével, középkori folklórhátterével is. A búzavirág ebben a kenyeret, Krisztusnak szent, archaikus magyarsággal: *egy* testét jelképezi. Jól tudjuk, hogy a *búzavirág*-nak balladabeli mai jelentése 'érni kezdő búzanövény' és aligha 'centaurea'. Úgy gondoljuk viszont, hogy az *iggyvirág*-nak a somlai táj középkori népnyelvében meglehetett mindkét értelme, hiszen a centaurea éppen a búzavetésnek jellegzetes, kék színében az égre is emlékeztető virága, szinte kivirágzása (vö. „Julia szép leány egykoron kimőne *búzavirág* sződni”). Később aztán az *iggyvirág* mai népnyelvi jelentésében állandósult, és maradt a középkori apácakolostorok eljegyzett világát is idéző Somló-vidéken reánk.

BÁLINT SÁNDOR

Cikázik ~ cékázik. I. Esetleges félrcértések elkerülése végett már előre megjegyzem, hogy a címszóként írt *cikázik* származtatása tekintetében többé-kevésbé egyetérték az EtSz.-tól és a SzófSz.-tól — bár az utóbbitól elég bizonytalan hangon — képviselt nézettel, amely szerint a *cikázik* a *cicázik* szónak jétszi alakváltozata, s ez mindkettő az állathívogató szóból alakult gyermeknyelvi *cica* ~ R. *cice* származéka (ez utóbbira l. NyF. 34. sz. 105 és MNy. V, 223¹). Ezúttal csupán néhány megjegyzéssel és ötlettel szeretném ezt az etimológiát kiegészíteni, vagy legalábbis felhívni a figyelmet arra, hogy van itt még néhány mozzanat, amely gondolkodásra készítheti a vele foglalkozó kutatót, s még magyarázatra vár. De revenons a nos moutons!

Cikáz szavunkról a SzófSz. ezt írja: „er. jel.-e, úgy látszik,² 'cicát-egeret játszik; ide-oda futkos', ezért lehet tenni,² hogy a *cicáz* játszi alakv.-a”. Az adatok³ figyelmes megvizsgálása után úgy látom, ez a megfogalmazás kissé óvatosabb a kelleténél. A *cicázik* és a *cikázik* rokonsága, szoros összetartozása véleményem szerint nem lehet kétséges. Néhány bizonyíték:

A) A *cikázik* alak előfordul 'cicázik, cicajátékot játszik' jelentésben is: 1799: „...a' rettenetes oroslán', a' komor szamár' életének nagyobb részét víg tréfában, *tzikkázásban* tölli el” (Kováts M.: Az ember élete II, 56); 1839: „*czikázni*, *czicázni*, *czikát* vagy *cziczát* játszani” (Bajza J.: Figyelmező 491); 1864: „a fehér kötényes, lobogó ingvállas s felszalagozott leány sereg játékos *cikázással* üzé egymást”. (Abonyi L.: Nótáink IV, 176); „*cikáz-ni*, *cekáz-ni*, *cékáz-ni*: *cice*-játékot, *cicázást* játszik” (MTsz.; EtSz.);

¹ A forrásokat az EtSz. is idézi, a MNy. V. kötetbeli 223. lap helyett azonban — tévesen — a 225. lapra utal.

² Az én kiemeléseim.

³ Adataim zömét a készülő akadémiai NSz., valamint — jóval kisebb számban — az ÚMTsz. cédulái szolgáltatták. A többi a nyelvészeti szakirodalomból, valamint szó-tárakból merítettem.

A da vidékéről: „*cikkázik*: szaladgál (körjáték: egy kiáll a középre, a kör szétszalad, s akit a kergető megfog, az fölváltja)” (BACSÓ GYULA: NyF. 37. sz. 24; EtSz.); Szentlőrinc-káta Pest m. 1906: „*cikázás*: legények és lányok játékának neve, hasonló a fogócskához.” (Bebesi István); 1909: *czikázik* 'játsszik, cziczázik' (GOMBOCZ: MNy. IV, 140; EtSz.); Viss Szaboles m. 1928: *cikkázik* 'cicázást játszik' (Hoszták Borbála); Gyula Békés m. 1928: „*cikkázik* 'cicázik'. A jányokkal *cikkásztam*.” (Implom József). — Itt jegyzem meg, hogy a *cikkázik* *k*-jának kettőzése P. A. szerint (MNy. XXIV, 366) *cikk* szavunk hatására történhetett. HARTNAGEL SÁNDOR (MNy. XXVI, 58) ezt nem tartja lehetségesnek: ő a szó emfaticus ejtésében keresi a magyarázatot. Véleményem szerint mindkét érvt jogos; *cikkely*, *cikk*, *cakk*, *cikka* szavaink analógiás hatását sem szabad teljesen figyelmen kívül hagynunk.

B) Néhány *cicázik* írású adatban elsősorban a *cikázik*-ra jellemző, 'sebesen, fürgén ide-oda rohan, suhan' jelentéssel, vagy azzal is kell számolnunk. Az ÉrtSz. a *cicázik*-nak csak 1. (kissé rosszálló) '〈férfi nővel vagy nő férfival〉 pajkosan, dévajkodva enyeleg, szerelmeskedik'; 2. (játékos) 'cicajátékot játszik' jelentését tünteti fel. Példáim a fentebb említett jelentésre: 1797 k./1805: „Sok faluk' határain — Ma Delfinek *cziczáznak* a' vizekben” (Csokonai M.: Lilla 117); 1872: „A baraczkfa pirosat virágnak, Kis pej lovam alattam *cziczázik*” (Népkölt. Gyűjt. II, 188);¹ 1875: „*Cicázz* fakó, szikrázson a patkó, Az a kis lány be kedvemre való.” (Székely S.: Szer. népd. 20); 1894: „A juhlegelőn egyre *cziczázik*, moszatol az ürge” (Bársony I.: Erdőn 76).

C) Már a *cicázik* és *cikázik* alapszavában, a *cica* szóban is felbukkan a *c ~ k* hangkettősség, igaz, hogy nem 'macska', hanem 'valamiféle, főleg leányok közt kedvelt cicajáték' jelentésben: SZD.²: „Tzikázni: tzitzázni, fel- alá-futkosni; Leányi játék' neme. *Tzikát*, v. *tzitzát* futni.”; 1795 k.: „*Tzika*; *tzitza* (leányok' játéka) Tzikázni.” (Takáts R.: Told. U. r.; 1833: „*Czikatér* Spielraum.” (P. Thewrewk J.: Ber.Tük. 50); 1839: „*Czika*, *czicza* bizonyos leányi játék” (Bajza J.: Figyelmező 491); CzF.: „*czicza* 3) Jelent leányjátékot, mely ide-oda futosásból, s elfogósdiából áll, máskép: *czika*.”; 1894: „*cika*: fogdoska; játéknem” (Nyr. XXIII, 94); Székelykeresztúr 1900: „*czeka*: a cziczefutás név alatt ismert és legtöbbszörre a leánygyermeknél otthonos játéknem.” (Sándor Domokos); 1906: „*cice*: fogó a fogósdí játékban” (NyF. 34. sz. 69); Kaposvár 1914: „*cica*: fogó a »Cicés játék«-ban” (Népr. Múz. E. A. 119. Varga Tibor: Kapuvári népszokások 26); 1916: „*céka*: érv utól! — játék” (Nyr. XLV, 234 és NyF. 75. sz. 35).

2. A dolog idáig rendben is volna, a *cicázik* és *cikázik* összetartozásához, azt hiszem, nem férhet kétség. Előkerül azonban néhány olyan adat is, amelynek ide kapcsolása feltehető ugyan, de magyarázatra szorul. Az EtSz. ezeket — nem tudván velük mit kezdeni — kirekeszti, és ismeretlen eredetűnek jelzi, a SzófSz. azonban magyarázat nélkül ide vonja. Egy-két adat a különféle típusokból (megjegyzem, hogy csoportosításomnak egyáltalán nem tulajdonítok jelentőséget; példáim ilyen elrendezésével csak a könnyebb tájékozódást igyekszem elősegíteni):

C é k á s z ~ c é k á z. „Könnü szerrel *czékáz* hadaink orrok előtt” (RákF: Lev. I, 527: NySz.); „Az erdélyi német most is az Tisza körül *czékáz*” (i. m. 621: NySz.); SZD.² 88: „*tzékázni*, *tzikázni*, *tzirkálni*, *tzellengeni*, *környül-fel-alá járni*”; 1792: „Fillis drága Lélek! Hát ugyan hol *tzékázta*l?” (Nagyenyedi próba 104); 1798: „Pásztor a' nyájnál ha serény 's-vigyázó, Nem kevély, döfös, heverő, *tzékázó*” (M. Mercurius 186); 1808:

¹ Talán a jelentésbeli különbség lassú kialakulására mutat, hogy a későbbi változatokban már szinte mindig *cikázik* alakot találunk: 1928: „Cseresnyefa fehéret virágnak. Kis pely lovam az alatt *cikázik*.” (Népr. Múz. E. A. 341. Nagy Zoltán: Dalok, újévi kösz. 1); Csenger Szatmár m. 1928: „Vatkörtefa fehéret virágnak — Kis pejlovam alatta *cikázik*” (Molnár József); Szamoshát: „A baracfa pirossat virágnak, Kis pej lovam alatta *cikázik*” (SzamSz. I, 125).

„A' Tsászárné szobáiban egy bájoló virág kötésre húzza Vandael a' *tzékázó* szemet.” (Napoleon élete 226); 1813: „*Czékázni*. Szélljeljámi.” (Mond. 56); Gyula Békés m. 1926: „*cékász* 'csavarog'” (Implom József); Magyarókerke Kolozs m. 1926: „*cékász(ik)*: valamerre jár a többiek tudtán kívül” (Szűcs János); végül egy érdekes továbbképzett alak: 1911: „A szigonyozó halász kiül valamely tisztás helyre s lesi, hogy hol »*cékásznak*«, »forgulásznak« a nagyobb halak” (NéprÉrt. XII, 54).

C é k á l. 1649: „nem *czékála* bezzeg sokáig a' Faraho előtt, hanem illára vévé a' dolgot” (GKat: VTitk. III, 349); 1763: „az e' féle *tzékálást*, és utazást éppen ellenzettem” (Lóstyán M.: Szt. Ignátz 42); „*cékál*: kószál, csavarog, csatangol, kóborol, ögyeleg” (MTsz.; EtSz.); *cékál* 'kószál, csavarog' (NyK. XXXI, 394; EtSz.).

C é k l á z ~ céklász, céklál. 1736: „Poson körül *czékklázó* ellenkedések” (Szeg.: Aqu. 41; id. Kúnos: Nyr. XI, 519);¹ SzD.¹ 89: „tzellengeti: — *tzékklázás, tzékklázás, tsellegés*”; 1809: „Az ő Elöljáró Seregei Rohonc, Soprony, Pápa felé *czékkláznak*” (Kultsár J.: Hazai Tud. II, 20); 1837: „*Czékklánni* és *czékklánni* = ide 's tova járkálni hivalkodva.” (Beke K.: Vegyes Tájsz. 3); 1838: „*Czékklázok, tévelygek*.” (Tsz.; EtSz.); Kajdacs Tolna m. 1900: „*Czékklál*: lopja, elfecsérli az időt, ide-oda támolyogva” (Tömlő Lajos); 1902: „*céklász*: hollyong” (Nyr. XXXI, 286); 1906: „*céklál(l)*: lézeng, ögyeleg” (NyF. 34. sz. 37); Jászberény 1908: „*czékklász*: ellop, eltölt (időt)” (CSOMA KÁLMÁN, Jászberény nyelve 67).

C é k l é z ~ céklész, céklél. 1825: „*Tzékkléző*. Dolog kerülő.” (Náttly J.: Vél. 40); 1838: „*czékkléző*: der Faulenzer” (Tzs.; EtSz.); 1880: „ott láttam flangérozni *czékkléző* szeretőinket, félek, belém csimpezködnék” (Makróczy J.: Bees. szeg. 13); Szeged 1891: „A huszár ott *czékklézött* (dangubázott, dologtalanul járt) a mönyország körül éd darabég” (Kálmány L.: Szeged népe III, 176); Makó Csanád m. 1926: „*céklész*: kószál csavarog, napot lop. Nő *cékléssz*, hanem dolog után!” (H. Kovács Mihály); Mosonszentmiklós Moson m. 1940: „*céklél*: csavarog, lustálkodik” (Börzsei Márton).

3. A magam részéről lehetségesnek tartom, hogy a közölt adatok — és mellőzött társaik — összefüggenek a *cica, cicáz* szócsaláddal. Ezt mondja egyébként CzF. is. Ebben az esetben *cikáz > cékáz > cékáz*, e mellé -l denominális verbumképzős *cékál*, majd *cékláz, céklál > cékléz, céklél* alakú változást kell feltennünk, míg jelentés tekintetében 'játékosan ide-oda szökdécsel, ugrál → céltalanul ide-oda jár, kóborol → megfigyelő, zavaró célzattal ide-oda jár, ólálkodik, kifürkész' fejlődéssel számolhatunk. E fejlődés azonban — habár nem lehetetlen — valljuk meg, eléggé nehézkesnek látszik, különösen ha meggondoljuk, hogy mind alak-, mind jelentéstani vonatkozásban éppen a képzelt fejlődés zárókövére, utolsó szakaszára vannak viszonylag korai adataink. E mellett még egy nehézsége ennek a magyarázatnak, hogy a *cikázik ~ cicázik*, valamint a *cékázik* és *cékláz* típusú formák között nem teljes az átmenet: 'ögyeleg, kóborol' jelentésben *cikázik* és *cékázik* típusú adatunk egyaránt van, de már 'cicájátékoz játszik, dévajkodik' jelentésben csak *cicázik, cikázik, cicézik, cekázik* írású és ejtésű adatokra akadunk, *cékázik* és *cékláz* típusút egyet sem találunk.

Csak látszólag jelent átmenetet a különféle labda- és egyéb játékokban használt *céka* szavunk, amely első pillantásra a gyermekjátékok jelentő *cica ~ cika* szóval rokonítható. A tüzetes vizsgálat meggyőző arról, hogy az EtSz. a rendelkezésére álló egy-két adatból is helyesen ítélte: a *céka* a latin *caecus* 'vak, láthatatlan' melléknév nőnemű alakjának átvétele. Ez a jelentés véleményem szerint még elég jól nyakon csíphető a következő néhány adatban: 1877: „Megtörténik, hogy a játszani kívánók páratlan számmal vannak, akkor egy, aki be nem választatott a sorsvetéskor, lesz az úgynevezett »*czéka* futó» ennek a maga ütésére kell kiszaladni a czélhoz” (Hamary B.: Lapdját. 15); Nagyöved Esztergom m. 1900: „*czéka*. kuglizásnál ha egyik félen eggyel kevesebben vannak a

¹ A NySz. szintén közli az idézetet, de *czékklázó* helyett hibásan *czékázó*-t ír.

hiányzó: *czéka* s a partnerek dobják a ráeső 3 dobást (*czékát* dobnak)” (Kosztolányi Zoltán); 1912: „A mancsozáshoz legalább négy játékos kell — leányok, legények vegyessen —, vagy ha hárman játszszák, akkor »lovassé van (*czéka*).” (NéprÉrt. XIII, 196); Écs Győr m. é. n.: „*czéka* ’a kuglizásnál, ha az egyik pártnak nincs annyi tagja, mint a másiknak, a hiányzó tagra eső rész a *czéka*” (dr. Szabó Sándor).¹ S ezek ismeretében már nem okozhat problémát az ilyen adatok kissé módosult jelentése sem: 1907: „*czéka* ’kettősszerep a labdázásban’ ” (NyF. 48. sz. 6); Jászberény 1908: „*czéka* ’aki kettő helyett játszik a játékban’ ” (CSOMA KÁLMÁN, Jászberény nyelve 67).

A *cica*, *cikáz* szavakból kiinduló magyarázat tehát vajmi rögzös útra vezet bennünket, s ezért, úgy gondolom, helyesebb, ha a vitás alakok ügyében egyéb lehetőségeknek is utánanézzünk. A *cékázik* és *cékláz*-féle adatoknak — persze csak az akkor ismerteknek — KÚNOS IGNÁCZ (Nyr. XI, 519—20) adta magyarázatát (< német *zech*, *zechen*) az EtSz.-ral együtt magam is elfcgádhatalannak tartom, az alább követhető, egyelőre csak ötlet-számba menő két eshetőségre azonban felhívnam a figyelmet.

4. A fentiek alapján teljes joggal gondolhatunk arra, hogy a felsorolt problematikus alakok valamely más szó rokonságába, családjába tartoznak, s csak egy bizonyos idő és fejlődés eltelte, illetőleg lefolyása után sodródtak annyira közel egymáshoz, hogy alak- és jelentéstani tekintetben egyaránt elmosódott köztük az éles határ. Az egyik ilyen, szempontjaink alapján gyanúba hozható szó a ’tendicula, kelepce’ jelentésű, ma már kiveszőben levő, ismeretlen eredetű szavunk, a *ceskle*.

A *ceskle* szó jó néhány esetben *c* kezdetű formában jelentkezik. Az adatok itt következő sorának — azt hiszem — hitelt kell adnunk: (WAGNER, Phras. 1188): „Tendiculae, Tör, *tzeke*, kelepce, háló”; SzD.¹ 83: „*Tzeke*: — kelepce, tör”; 1786: „Körös körül voltanak . . . minden némű fonyatékos *tzeklék*” (Révai: Fal. 176); 1789: „. . . hogy az Emberi Nem *tzeklémbé* kerüllyön — A’ fiatal Földdel, ’s tédret fejet hajtson előttem” (Baróthi Szabó: Költ. I, 16); SzD.² 252: „*Tzeke*: tör, kelepce, hurok, urok. *Tzeklébe* — keríteni valakit.”; SzD.² 256: „Meg-vetni valakinek a’ tört, hálót, lest, tsel, *tzeklét*.” 1794: „A’ *tzeklére*-kerültt Hal-is álnok tselbe kerítget Más Halakat.” (Baróti Szabó: Par. maj. 352); 1795 k.: „*Tzekléye*, tör, hurok, urok, kelepce.” (Takáts R.: Told. O. r.); 1803: „ejtsük kelepcebe, urokba, *tzeklébe*, törbe” (Baróti Szabó: MVir. 213); (SIMAI, VSzót. I, 32): „*Tzeke*: (kelepce) . . . Decipula, laqueus, tendicula.”; 1813: „*Tzeke*. Kelepce, tör.” (Mond. 97); 1831: „. . . két hétre lerakják Fegyvereket, ne talán lappangjon *ceskle* takarva Murvában” (Horvát E.: Árpád. 86); 1831: „*Czeke* : Tör kelepce.” (Horvát E.: Árpád. 470); „*cöke*: madárfogó hurok, madártör” (MTsz.).

Találkozunk a szó *-sz*, *-z* vagy *-l* denominalis verbunkképzős származékával, igaz, hogy többnyire *cs* hangkezdettel: 1801: „*Tsekléből* lett *Tseklész*, az az Törbe fogó, Törrel vadászó.” (Sándor I.: Sokféle VIII, 128); 1808: „*Tseklész*. R[égi]. Captator, Insidiator, Venator cum plagis. Nachsteller.” (SÁNDOR, Told. 395); 1844: „*Cseklész*: insidiator; insidias ponit; Nachsteller, nachstellen.” (Somogyi A.: Szók 28); 1904: „*csiklész* ’cesklelvel halászik’ ” (NéprÉrt. V, 50). Van azonban adatunk a *c* kezdetű változatra is: „*cesklyél* ’törbe csal (madarat)’ ” (MTsz.).

Egyik elgondolásom tehát egész röviden jelezve annyi, hogy az eredetibb *cekléz* ~ *ceklélz*, *ceklél* ~ *ceklélz* változatokból fejlődhetett elhasonulással a *cekláz* és *ceklál*, majd a *cekáz* és *cekál*. A jelentésváltozás magyarázata sem okoz különösebb problémát: a ’törbe csal, kelepcebe ejt → cselvetés céljából körülötte ólalkodik, settenkedik → ide-oda járkálva figyel, kutat → céltalanul ide-oda csatangol, cselleng’ fejlődésmenet valamennyi állomását konkrét adatok hitelesítik, s az utolsó stációhoz érve ez alakok már minden valószínűség szerint keveredtek az alak és jelentés dolgában immár egyaránt

¹ Én gyermek koromból Zalaegerszegről ismerem. — PAIS DEZSŐ.

közel álló *cikázik* szavunk változataival. S hogy az itt vázolt gondolatsor nem csupán merő hipotézis, azt talán támogatja a MTsz. egy olyan adata, amelyben a 'kóborol, csatangol' értelemben gyakori *cékáz*-féle hangalak a *csekléz* ~ *cekléz*-éhez hasonló jelentést őrzött meg: „*el-cékász* 'elpusztít'”.

5. A másik lehetőség, amelyre itt pár szóban rámutatnék, egy latin jövevény-szóval, a *cirkál* igével való esetleges etimológiai összefüggés vagy legalábbis jelentéstan-i kölcsönhatás. E magyarázat legfőbb erőssége a nagyfokú jelentésbeli egyezés. A 'kószál, kóborol' jelentésben a *cékázik* és a *cirkál* egyaránt gyakori, megegyszer egymás szinonímájaként szerepelnek: SzD.¹ 88: „*tzékázni*: — *tzikázni*, *tzirkálni*, . . . környül-fel-alá járni.”; 1795 k.: „*Tzékázni*, *tzikázni*, tsapongani, tsellegni, tzellengeni, kószálni, *tzirkálni*.” (Takáts R.: Told. O. r.). A másik, szintén a jelentéstan körébe vágó érv az, hogy a 'megfigyel, kikémlel' jelentésű, aránylag korai *cékáz*, *cekláz*, *cékál* adatok szinte teljes jelentésbeli azonosságot mutatnak az ilyenekkel: 1762: „Lássák és *czirkálják* meg a marhát” (Debreceni jegyzőkönyv; MNy. I, 355); 1780: „Washingtonnak . . . serege mindenütt *tzirkállja* [az angolokat]” (M. Hírmondó 702).

Hangtani tekintetben következtetésekre vagyunk utalva. A feltehető hangfejlődés *cirkál* > *cikál* > *cékál* lehetett, s ez a hasonulás, valamint az *l* kiesése folytán végbement változás — bár a közbülső alak nem mutatható ki — könnyen elképzelhető (a hasonulásra vö. például a hangtani helyzet és jelentés tekintetében egyaránt némi hasonlatosságot mutató *órálkodik* > *ódládkodik* szó fejlődését: PAIS: MNy. XL, 67; az *l* kiesésére: JAKUBOVICH: MNy. IX, 86; LOSONCZI: MNy. XIV, 70—3; PAIS: MNy. L, 324; stb.). Végül a *cirkál* és a *cékál* közti alaki összefüggés lehetőségének igazolására hadd idézzek egy másik szót, amely azonban bizonyos pontokon érintkezik is ezekkel: 1. 'germen herbarum, die Sprosse'; 2. 'káposztatorzsa a rajta levő levelekkel együtt'; 3. 'a burgonya szára'; 4. 'egy káposztás étel neve' (az EtSz. értelmezései) jelentésű *cika* szavunkat. A szót HORGER (MNy. XI, 122—3) a *szék* 'valaminek a bele, magva, veleje, csírája' szó változatának tartja (ugyanígy: EtSz.), BEKE (Nyr. LXII, 25) azonban egy előkerülő *tzitzka* írású adat alapján a 'macska' jelentésű *cica* szóval kapcsolja össze.¹ Bármelyik etimológia bizonyul is majd helyesnek, számunkra ezúttal különösen az az adat érdekes, amely TAKÁTS RAFAEL Tóldalok című, 1795 körül írt szótárából (GÁLDI, A magyar szótáriródlom 250, 255—9) kerül elő, s amely a *cirkál* > *cékál* fejlődés lehetőségét egy fordított irányú *cika* > *cirka* változással igazolja: „*Tzika*; *tzirka*, tsira, új növés-hajtás: Cyma” (Told. U. r.).

6. Szófejtési kísérleteimnek ezzel végére értem. Azzal, hogy az elsőt sem teljesen kizárva még két új magyarázati lehetőséget penditettem meg, tudom, szabálytalanul s talán tudománytalanul jártam el, de a tárgyalás módját nem utolsósorban az anyag természete szabja meg, s én az adatok ismeretében jó lélekkel mást nem tehettem. Elképzelhetőnek tartom, hogy a pellengérré állított három szónak — *cikázik*, R. *csekle*, *cirkál* — egyaránt van némi része a fejlődésben, de ha az itt felvetett gondolatoknak csak egyike bizonyul is majd helyesnek, már nincs okom megbánni, hogy több irányban is próbáltam keresni a megoldást.

GRÉTSY LÁSZLÓ

Roshad. 1. A *roshad* vagy *rossad* ige ma már nem élő része szókinszünknek. Irodalmi nyelvünk archaizmusként sem él vele, nyelvjárásainkból sem közli a MTsz. Régebbi nyelvünkben azonban elég gyakori volt 'tabesco, putresco' jelentésben.

A Nyelvtörténeti Szótárból a következő előfordulásait idézhetem: *roshad* 'tabesco': PPB.: „Vén, *roshadt* fa” 'defecta senio arbor'; Melius: 1568: „Testi halalual

¹ Jegyzetben közlöm azt az ÚMTsz. cédulái közt talált újabb adatot, amely szintén BEKÉT támogatja: Szamoszeg Szatmár m. 1941: „*cica* (gyermeknyelvi szó) 'fűzfabarká'. A jányok mindég leszették a fáról a *cicát*.” (Nagy Tibor).